

Tavalyi felszólalásom igaz volta ma kétségtelen. Ez ad nekem reményt arra, hogy Elnök úr e levelemet is fontolóra veszi. Lássa, Firenzében egykor négy esztendeig vitatkoztak művészek, szakértők emberek és városatyák afölött, hogy hová helyezték a parittyavető Dávid szobrát. A fiatal Michel Angelo a Palazzo Vecchio elé kívánta. A „szakértők” a térre. A művész nem engedett. Belevonta a vitába Italia akkori neves művészeit. És a szoor a Palazzo kapuja elé került. Hogy igaza volt a művésznek, ma mindenki láthatja. A szobor másolata ott áll a Michel-Angelo-téren és nem érvényesül. Ami rossz volt négyszáz év előtt, az most is rossz.

Téves alapon elintézett pályázatnak mindig éretlen a gyümölcse. Ezt mi építészek a legjobban tudjuk. Minket nem üzleti elvek vezetnek, hanem meggyőződés és lelkesedés. Mi nem megrendelésre dolgozunk, hanem azt akarjuk, hogy ez a templom kőbe vésett zsidó áhítat legyen, nem pedig épülettömbökkel körülbástyázott kupolacsoport. Ez lehet a germán önteltség jelképe, de semmi esetre sem a zsidóság symboluma. Mert nem a kupolák száma és az épületek tömege teszi a zsidóságot, hanem az áhítat! Attól pedig, hogy az Önök „alapeszmeje” testet öltön, óvjon meg minket a magyarok istene.

Cassandra szerepe, tudom, hálátlan, de Cassandrának igaza volt!

Budapest, 1914. március 22.

Készséges híve

Magyar Vilmos.

Az óbudai új gázgyár.

Pest sz. kir. város tanácsa 1855. május havában több mint egy évtizedre terjedő tárgyalások után két német mérnökkel, a nürnbergi Meyer Kapfererrel és a mannheimi Stephani Lajossal szerződést kötött Pest városának gázvilágítással való ellátására. Ezt a szerződést az engedélyesek egy trieszti tőkepénzesekből alakult társulatra ruházták át, mely társulat a Trieszti Általános Osztrák-Magyar Légszesztársulat címet vette föl. Ez a társulat építette meg Budapest székesfőváros VIII. kerületében a Tisza-Kálmán-téren az első gázgyárat, mely gyár 1856. december hó 23-án kezdte meg üzemét.

A gázgyár üzembehelyezésekor 838 db. utcai világításra szolgáló láng és 9148 db. magánvilágításra szolgáló láng volt a csőhálózzal összekötve, összesen tehát a gázvilágítás kezdetekor 9986 gázláng volt fölszerelve.

Ugyanez a társulat 1862-ben Buda városával kötött szerződés alapján kiterjesztette üzemét a főváros jobb parti részére is. 1872-ben pedig ugyancsak szerződés alapján Óbudát kapcsolták be a gázcsőhálózatba. Újpest községgel szintén 1872-ben szerződött a gáztársulat a község gázzal való ellátása dolgában.

Budán a II. ker., Margit-körúton 1866-ban építette a társulat külön gázgyárat, addig a Lánchídon átfektetett csőből a józsefvárosi gyárban termelt gázzal világította a társulat Budának néhány főbb utcáját. 1872-ben épült az újpesti gázgyár a Váci-úton és miután a gázfogyasztás állandóan annyira növekedett, hogy a tiszakálmántéri gázgyár ismételt kibővítések és nagyobbítások dacára sem volt már képes a szükségletet kielégíteni, 1884-ben a Soroksári-úton a gáztársulat újabb gázgyárat épített. Csakhamar ez a gázgyár sem győzte a termelést, úgy hogy 1899-ben egy újabb gázgyár építése vált szükségessé, amely gyár ugyancsak a IX. kerületben, az I. sz. Ferencvárosi gyár tőzsomszédságában, attól csak a Gubacsi-út által elválasztott telken épült. Ez utóbbi gyárat 1907-ben még egy 50.000 m^3 napi termelésre berendezett vízgázgyárral kellett kibővíteni.

Midőn a főváros 1909. május havában végleg elhatározta, hogy a gázgyártást többé vállalatba nem adja, hanem saját kezelésébe veszi, a meglévő gyárak összes legnagyobb termelőképessége 280.000 m^3 volt. Ezzel szem-

ben az 1908. évi télen a 24 óra alatt elért legnagyobb fogyasztás 256.400 m^3 volt.

A gázfogyasztás valószínű növekedésének figyelembevételével kiszámítottuk, hogy a valószínű legnagyobb napi gázleadás 1911-ben több lesz, mint 280.000 m^3 , 1912-ben pedig a 300.000 m^3 -nél is több lesz. Meg volt tehát állapítható, hogy a meglévő gázgyárak Budapest gázfogyasztását a gázgyárak házi kezelésének első évében sem lesznek képesek termelni. Ezért sürgősen kellett intézkedni egyrészt a meglévő gyárak termelőképességének lehető fokozásáról, másrészt pedig egy új gázgyárnak az építéséről.

A régi gyárak kibővítése és az új gázgyár építése programjának kidolgozásával dr. Heltai Ferenc a székesfővárosi gázműveknek a közgyűlés által megválasztott vezérigazgatója bízott meg. E megbízásnak végrehajtására a fővárosi tanács megkeresésére a légszesztársulat engedélyt adott két főtisztviselőjének, Bernauer Izidor műszaki igazgatónak és Schön Győző főmérnöknek, hogy Heltai feladatának megoldásában közreműködhessenek. Dr. Heltai Ferenc megbízásának megfelelően terjedelmes, a kérdés minden részletére kiterjedő alapos elaborátumot dolgozott ki, melyet megbírálni 1909. évi június 28-ára, bel- és külföldi szakértőkből alakított bizottság hivatott össze.

Ez a bizottság 1909. évi június hó 28-ától július hó 1-ig tartott üléseiben behatóan tárgyalván dr. Heltai Ferenc előterjesztését, ezekre a megállapodásokra jutott:

1. józsefvárosi és a budai légszeszgyár az építendő új gyár üzembehelyezése után lebontandók. 2. A ferencvárosi gázgyárak, mint gáztermelő telepek továbbra is fenntartandók. 3. Egy 100.000,000 m^3 évi, illetőleg 500,000 m^3 napi maximális termelésre képes új gázgyár építendő, mely egyelőre ennek felére, azaz 250 ezer m^3 napi maximális termelésre építendő ki. 4. Az új gyár üzembehelyezése után döntendő el az a kérdés, rekonstruáltassék-e és mily mértékben a két ferencvárosi gyár? és hogy mily időpontban lesz a budai és a józsefvárosi gyár lebontandó.

Igen beható vita tárgyát képezte az új gázgyár helyének megválasztása. Az új gázgyár számára kijelölt többféle elhelyezés összes előnyeinek és hátrányainak alapos megfontolása után a bizottság arra az egyhangú megállapodásra jutott, hogy a létesítendő új gázgyár helyeül az óbudai Homokos-dűlőben fekvő telket ajánlja a következő okokból: a) A gyárnak szénrel való ellátása alkalmas intézkedések, esetleg a második vágánynak a hídon innen és túl való lefektetése útján a hídnak költséges átépítése nélkül is biztosítható. b) A gyárt szénrel a vasúton kívül hajón is lehetséges ellátni. c) A gázgyárnak Óbudán való felépítése városfejlesztési szempontból is igen előnyösnek mutatkozik, mivel a gyár e helyen teljesen el van szigetelve és nem kell attól tartani, hogy a szomszédságra nézve terhessé válnék. d) Az üzemhez szükséges víznek biztosítása, valamint a szennyvizek levezetése ugyanígy könnyen és olcsón eszközölhető. A dunaágnak az egészségre káros bemocskolása a szennyvizeknek nagy hígítása miatt lehetetlen.

A bizottság mindazonáltal megemlíti, hogy az óbudai telek a nagy árvizek szintje alatt feküdvén, gondosan mérlegelendő óvintézkedések alkalmazásával az elöntés veszélye ellen megvéendő.

Bernauer igazgató előterjesztésére továbbá a bizottság egyhangúlag azt javasolta, hogy az új gázgyárban az óbudai telken két gáztartó építtessék, ahonnan a vasúti hídon keresztül és azután a Váci-út irányával párhuzamosan, a lipótvárosi gáztartóállomásig nyomócső vezetessék, ahol a már létező gáztartó mellett egy második gáztartó építtessék. A lipótvárosi gáztartóból a légszesz a már meglévő nyomócsővezetékeken keresztül a mostanival ellenkező irányban a jelenlegi józsefvárosi gáztartóba vezetessék és ott szükség esetén újabb gáztartó építtessék.

A pesti oldalon Újpest város határán tervezett gáztartó egyelőre mellőzendő és ehelyett Újpest-Rákospalota területének és az Angyalföldnek ellátása végett csupán egy szabályozóállomás létesítendő.

Felvetve az a kérdés, vajon nincs-e veszélyeztetve a pesti városrészek megvilágítása az által a körülmény által, hogy a budai oldalon építendő gyárból a gázt csak egy, a hidon átfektetendő fővezeték szállítja a pesti oldalra, a bizottság egyhangúlag úgy nyilatkozott, hogy más helyütt szerzett tapasztalatok szerint az a veszedelem nem forog fenn, hogy a hidon fektetendő fővezeték megrongálása folytán a pesti oldalnak gázzal való ellátásában fennakadás állna be. Egyébként az új gázgyártól a budai oldalon Újlak határáig vezetendő csővonalat, később a Hungária-körútnál tervezett hidon keresztül is össze kell kapcsolni a pesti csővezetékkel.

A szakbizottság véleménye alapján Weiss Albert, a zürichi gázgyár igazgatója megbízást nyert, hogy Bernauer műszaki igazgató és Schön Győző főmérnök közreműködésével az építendő új gázgyár terveit dolgozza ki. Weiss Albert e megbízás folytán kidolgozta az új gázgyár általános tervezetét; azt megbírálni a szakbizottság 1909. október 23-án újból összehívotta. A bizottság a Weiss igazgató által bemutatott terveket nagyjában megfelelőeknek találta, de azokon több rendbeli változtatást és módosítást tett. Utasította Weiss Albert igazgatót, hogy a részletes terveket is a módosítások figyelembevételével dolgozza ki. A részletes tervek 1910. április havára elkészültek, a szakbizottság által 1910. április 20-án és 21-én felülbíráltattak; a bizottság azokat, valamint a Weiss igazgató által kidolgozott építő programot elfogadta, egyébként pedig az építkezés vezetésének és a munkák kiadásának ügyére nézve kijelentette, hogy az a székesfőváros felelős közegeinek dolga, akiknek feladatukat a helyi viszonyok tekintetbevételével kell megoldaniok.

E tárgyalások alapján dr. Heltai Ferenc vezérigazgató 1910. május hó 12-én részletes előterjesztést tett az új központi gázgyár építése dolgában, mely előterjesztésben előadta az új gázgyár építő programját, melynek értelmében az új gázgyár építése azonnal megindítandó, úgy hogy az még az 1913. évben üzembe legyen helyezhet, és bemutatta az új központi gázgyár és annak tartozékait felöllel részletes költségvetést, melyben az új központi gázgyárnak, a lipótvárosi gáztartóállomásnak, az újpesti nyomákszabályozó állomásnak, valamint a szükségessé váló főgázcsővezetéknek költsége végösszegben 39,896.000 koronában állapított meg, és azt javasolta a törvényhatósági bizottságnak, hogy a terveket hagyja jóvá és az építésre fogadja el, engedélyezze a költségeket, alakítson az összes érdekelt hatóságok kiküldötteinek bevonásával előkészítő hatáskörrel egyes bizottságot.

Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottsága ezt az előterjesztést elfogadván, az óbudai új gázgyár építkezése megindult.

Időközben azonban a gázfogyasztás oly nagy mértékben növekedett, hogy a régi gázgyárak elérkeztek termelőképességük végső határáig. Említettük, hogy a meglévő gázgyárak maximális termelőképességét napi 280.000 m^3 -re állapították meg. Ezzel szemben a maximális gázszükséglet 1910-ben, december 27-én, 282.000 m^3 volt. Annak dacára tehát, hogy a fennálló gázgyárak közül az elavult berendezésű józsefvárosinak, a budainak és az újpestinek üzemébe úgy városrendészeti, valamint egészségügyi szempontokból is az új gyár felépülte és üzembehelyezése után megszűntetendő volt, nehogy a gázszolgáltatás az új gyár elkészültéig fennakadjon, sűrűn intézkedni kellett a meglévő gázgyárak termelőképességének fokozásáról, valamint a csőhálózat kibővítéséről is.

Az I. sz. ferencvárosi gyárban, mely ugyan kellő számú kemencékkel rendelkezett, de a kemencék termelőképességének nem felelt meg a tisztítóberendezés, egy új tisztítóberendezést kellett építeni, miáltal ennek termelőképességét napi 80.000 m^3 -ról 140.000 m^3 -re fokoztuk. A budai gázgyárral kapcsolatban egy, napi 8000 m^3 teljesítményű vízgázgyárat, valamint egy 18.000 m^3 köbtartalmú új gáztartót építettünk. A ferencvárosi II. sz. gyárban építettünk 2 db. Woodall-Duckham rendszerű kemencét az ahhoz

szükséges tisztító berendezésekkel együtt; végre az V. ker. Révész-utcában egy új 60.000 m^3 -es gáztartót kellett építenünk, mivel a fokozott termelés és gázszükségletre való tekintettel a meglévő gáztartók sem voltak elegendők.

Ez ideiglenes intézkedések végrehajtásával párhuzamosan a legnagyobb sietséggel kellett hozzáfogni az új gázgyár építéséhez is, hogy az az előre kitűzött terminusra, 1913 év őszéig elkészülhessen.

Bernauer Izidor.

(Folyt. köv.)

VEGYESEK.

Kinevezés. A király dr. *Brestovszky* Béla rk. műegyetemi tanárt a műszaki mechanika és az elméleti géptan rendes tanárává nevezte ki. A kereskedelemügyi miniszter *Légmán* Lothár okl. gépészmérnököt kir. ipari segédtanfelügyelővé nevezte ki.

A budapesti ferenczendi templom. A Műemlékek Országos Bizottsága március 17-én báró Forster Gyula elnöke alatt a bizottság tagjainak nagyszámú részvételével tartott ülésében a múlt évi március 30-án a Magyar Építész- és Építész-Egyletnek intézett átiratának megválaszolásában kifejtette, hogy a templom fenntartása kérdésében a Mérnök- és Építész-Egylet álláspontjához csatlakozik, ezt a határozatot hozta: A ferenciek temploma, tekintettel arra, hogy a török kiűzetés utáni időkből elsőnek épült egyházi emlékek egyike, tekintettel az ehhez fűződő emlékekre és kegyeletre, tekintettel továbbá a városi kép megővésére, fenntartandó annál is inkább, mert a bérház építésére nehézség nélkül található oly megoldás, amely a rend érdekeit kellőképpen fogja honorálni; a bizottság azonban — a megoldás lehetősége ezen fordul meg — hozzájárul a szentély hátsó szakaszának lebontásához, ami az új építkezésre nézve a közlekedés igényeinek jobb megoldását biztosítja. — Ezt sürgette lapunk is.

A síremlékpályázat eredménye. Az Országos Magyar Iparművészeti Társulat által hirdetett síremlékpályázat igen szép eredménnyel járt. Nem csupán a rendkívüli nagy számú (473) pályaművek jelzik a pályázat sikerét, hanem az a tény, hogy a művek között sok jó terv van, mely mind megérdemelné a díjazást és a megvalósítást. A bíráló bizottság *Alpár* Ignác elnöklésével március 14-én határozott a vásárlások és díjakról: a 150—150 k. és ezen fölül még a Sírőkészítők és Sírőkereskedők Országos Szövetsége által följánlott 100—100 k. jutalmat, egyenkint tehát 250—250 k.-t kaptak *Moiret* Ödön, *Thomas* Antal és *Szabó* László. 150—150 k.-ért megvásárolták továbbá *Ékes* és *Wydler*, *Hosszu Pintér* Gyula, *Jeddy* Sándor, *Keresztesi* Ágost, *Kovács* Pál és *Dankó* Ödön, *Nándor* Lajos és *Horváth* Béla, *Tóth* Gyula, *Vértes* Arthur, *Weinwurm* Frigyes pályaműveit. A társulat a pályaműveket 30-ig kiállítja az Iparművészeti Muzeumban, ahol azok hétfő kivételével 9—1 óra közt megtekinthetők.

MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPÍTÉSZ-EGYLET.

A mű- és középítési szakosztályok ülése március 16-án. Elnök *Kertész* K. Róbert, jegyző *Havas* Sándor, jelen volt 100 tag. Elsőben *Csányi* Károly értekezett a *Keleti szönyegekről* és 51 vetített képen ismertette a különböző csoportok készítését, különösen az úgynevezett erdélyi stílusjegységet részletezte. — Ezután a szakosztályok megválasztották a budapesti építésügyi bizottságot állandó bizottságába *Pecz* Samut, *Pásztor* Bélát, *Planer* Gyulát, *Rainer* Károlyt és *Sziklai* Zsigmondot, az egyesületi székházépítés program-bizottságába *Devecis* Ferencet, dr. *Hüttl* Dezsőt, *Kiss* Lászlót, *Nagy* Virgilt és *Somló* Emilt, végre a váci térrendezés bizottságába pótló tagul *Medgyaszay* Istvánt. — *Török* Gyula ismertette a budapesti Deák-utcában levő és az Amyroni-alapítvány tulajdonát képező telken építendő bérház pályaterveit, melyeket *Bálint* és *Jámbor*, *Lechner* Jenő, *Sárkány* István, *Somló* Emil, *Tornallyay* Zoltán és *Wälder* Gyula szűkebb megbízás alapján készítették; legjobb *Bálint* és *Jámbor* terve. — Végül a jegyző fölvastalta *Löcse* városa tanácsának feleletét, melyben kijelenti, hogy az egyesület kérésére minden középületet tervpályázat alapján épít, az egyesület véleményét előzetesen is kikéri, és szigorúan a szabályzathoz tartja magát.